

Warszawa, dn. 30 października 2019 r.

Prof. dr hab. Tadeusz Tomaszewski
Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Kryminalistyki

**Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Katarzyny Chałupki**

Zabójstwa z użyciem broni palnej w Polsce

(Uniwersytet Wrocławski, Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Katedra Kryminalistyki, promotor: prof. UW r. dr hab. Maciej Trzciniński)

I. Recenzowana rozprawa doktorska mgr Katarzyny Chałupki poświęcona została kryminalistycznej, kryminologicznej i prawnokarnej analizie przestępstwa zabójstwa popełnionego przy użyciu broni palnej. Głównym celem, jaki postawiła sobie Autorka zajmując się tym tematem było zbadanie korelacji pomiędzy dostępem (a w zasadzie ograniczeniem dostępu) do broni palnej a popełnianiem zabójstw z użyciem takiej broni oraz przedstawienie zagadnień związanych z dokonaniem tego przestępstwa w taki sposób. Myślą przewodnią wywodów było założenie, które Doktorantka chciała zweryfikować w oparciu o badania empiryczne i analizę praktyki, iż liberalizacja dostępu do broni palnej nie sprzyja zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku publicznego, mogąc zwiększać liczbę przypadków jej użycia do dokonania zabójstwa.

Dla zrealizowania zakładanych celów dysertacji Autorka przeprowadziła studia literatury nie tylko z zakresu kryminalistyki, ale także kryminologii i prawa karnego. Przedstawiony na końcu pracy wykaz publikacji ujętych w bibliografii obejmuje 130 pozycji, przy czym w odniesieniu do wielu z nich widać ich wykorzystanie w treści rozprawy. Zaskoczeniem jest praktyczne niewykorzystanie źródeł obcojęzycznych (tylko jedna publikacja w języku angielskim, zresztą niezwiązana bezpośrednio z problematyką zabójstwa dokonanego z użyciem broni palnej), mimo że rozprawa zawiera część prawnoporównawczą i odwołuje się do prawa i praktyki wybranych państw (Republiki Czeskiej, Francji, Norwegii, Wielkiej Brytanii, Stanów Zjednoczonych Ameryki), ale sytuację częściowo ratuje odwoływanie się do źródeł internetowych. Wydaje się jednak, że przynajmniej w odniesieniu do niektórych problemów, wynikających ze specyfiki danego kraju w zakresie dostępu i przestępnego używania broni palnej, warto było szerzej odwołać się do literatury światowej. Analiza literatury (polskiej) została wsparta bogatym orzecnictwem sądowym (powołanych 97 orzeczeń sądowych) i przeglądem stosownych aktów prawnych (64 pozycje).

Oddzielną i wartościową warstwą rozprawy jest część empiryczna, polegająca na zbadaniu akt spraw o zabójstwo, a także analiza dostępnych danych statystycznych, które dostarczyły informacji odnoszących się do praktyki i stanowiły ilustrację niektórych tez teoretycznych, jak również dały podstawę do sformułowania wniosków końcowych.

Należy przy tym wskazać, że jest to praca oryginalna i interdyscyplinarna, obejmująca wątki prawnokarne oraz z obszaru prawa administracyjnego, a przede wszystkim problematykę kryminalistyczną i kryminologiczną. Jest to jedna z nielicznych w polskiej literaturze kryminalistycznej prac od tej strony ujmującej temat zabójstw dokonywanych z użyciem broni palnej, zaś niektóre omawiane w recenzowanej rozprawie zagadnienia nie doczekały się dotąd tak obszernego i wnikliwego opracowania. Praca ma dodatkowo i ten walor, że pokazuje omawianą problematykę w perspektywie historycznej i geograficznej, co poniekąd zmusza do konstatacji, że kwestia dostępu do broni palnej jest przedmiotem sporu prowadzonego publicznie od wielu lat, praktycznie od samego początku wprowadzenia współczesnej broni palnej do użytku, i to sporu uniwersalnego, prowadzonego niezależnie od szerokości geograficznej, za to wszędzie wiążanego z prawami obywatelskimi.

Można zatem uznać, że problem stanowiący przedmiot rozważań został wybrany prawidłowo, zaś sama rozprawa stanowi nie tylko opracowanie naukowe, ale będzie mogła być wykorzystana w dyspucie na temat celowości rozszerzenia dostępności do broni palnej w Polsce, która to dysputa w ostatnich latach stała się w naszym kraju bardziej ożywiona, czego przejawem było przygotowanie dwóch projektów zmiany ustawy o broni palnej i amunicji. Doktorantka bowiem w kwestii dostępności do broni palnej zajmuje zdecydowane stanowisko, które jasno artykułuje i podpira ważnymi argumentami, co zresztą należy uznać za przejaw dobrego warsztatu naukowego.

II. Na całość pracy składa się Wstęp, pięć rozdziałów i Zakończenie. Wstęp stanowi uzasadnienie wyboru tematu dysertacji oraz prezentację podlegających późniejszej weryfikacji hipotez badawczych, które zostały podzielone na hipotezy główne (m.in. tezy, że zabójstwa z użyciem broni palnej dokonywane są z reguły z broni posiadanej bez wymaganego zezwolenia oraz że broń palna nie tylko nie zwiększa poczucia bezpieczeństwa obywateli, ale odwrotnie - liberalizacja dostępu do niej nie sprzyja zapewnieniu takiego bezpieczeństwa) oraz na hipotezy dodatkowe (np. odnoszące się do źródła pochodzenia broni użytej do dokonania zabójstwa, motywów i *modus operandi* sprawców, wpływu alkoholu na dokonywanie przestępstwa z użyciem broni palnej, ofiar zabójstw).

Wspomniane pięć rozdziałów można przyporządkować trzem grupom tematycznym: prawnokarnej problematyce przestępstwa zabójstwa w polskim prawie, reglamentacji dostępu do broni palnej włącznie z uwarunkowaniami społecznymi i psychologicznymi posiadania broni, wreszcie charakterystyce sposobu dokonania zabójstwa, obejmującej dane o sprawcach i ofiarach, motywach zabójstw, rodzaj użytej broni do dokonania zabójstwa. Pierwszy rozdział stanowi omówienie ustawowych znamion przestępstwa zabójstwa w typie podstawowym oraz w typach kwalifikowanych i typie uprzywilejowanym. Dwa kolejne rozdziały zawierają analizę rozwiązań prawnych dotyczących reglamentacji dostępu do broni w Polsce w ujęciu historycznym i współcześnie oraz w wybranych innych krajach. W odniesieniu do tych rozdziałów można zgłosić uwagę, iż pomieszano w nich niektóre wątki, co widać zwłaszcza w odniesieniu do niektórych fragmentów pracy, o czym będzie dalej mowa. Rozdział czwarty poświęcony został omówieniu wyników badań 21 spraw karnych o zabójstwo lub usiłowanie zabójstwa prowadzonych w latach 2005-2015. Wreszcie

rozdział piąty stanowi podsumowanie dyskusji nad reglamentacją dostępu do broni palnej oraz zawiera postulaty pod adresem ustawodawcy (wnioski *de lege lata* i *lege ferenda*), jak również zalecenia wypływające z profilaktyki kryminalistycznej. Można tylko zgłosić zastrzeżenie co do tytułu tego rozdziału, bowiem użyty zwrot „Rozważania przedmiotowo-podmiotowe w zakresie dostępu do broni palnej” jest mało informacyjny. W Zakończeniu powtórzono zasadnicze tezy przedstawione w całej pracy oraz zawarto płynące z analizy materiałów źródłowych i empirycznych podstawowe wnioski (7 wniosków), potwierdzające co do zasady przedstawione na początku hipotezy badawcze, w tym w szczególności dotyczące celowości stosowania reglamentacji dostępu obywateli do broni palnej oraz wysokiego zagrożenia bronią posiadaną nielegalnie, która wykorzystywana jest do popełniania zabójstw. Jeden z wniosków dotyczył też potrzeby nowelizacji we wskazanym zakresie obowiązującej obecnie ustawy o broni i amunicji. Ponadto pracę kończy wykaz tabel i wykresów oraz bibliografia, jak również zestawienie aktów prawnych i orzecznictwa wykorzystanych w rozprawie. Brakuje natomiast wykazu sygnatur zbadanych akt.

Układ pracy, strukturę podziału treści i budowę poszczególnych rozdziałów można zaakceptować, jednak z podanymi dalej uwagami. Trafnym założeniem było najpierw ogólne przedstawienie problemów teoretycznych związanych z tematyką rozprawy (w tym zagadnienia prawne i kryminologiczno-socjologiczne), a dopiero na tym tle omówienie wyników badań empirycznych (rozdział IV) i podsumowanie problemów stanowiących zasadniczą część rozprawy (rozdział V i Zakończenie). Powoduje to, że cała praca jest przejrzysta, zaś materiały w niej zawarte, co do zasady, przedstawione w logicznej kolejności. Do tej ogólnie pozytywnej oceny struktury rozprawy należy jednak dodać dwa zastrzeżenia (które Autorka mogłaby wykorzystać przy ewentualnym przygotowaniu pracy do druku, którego celowość recenzent widzi i do czego zachęca). Po pierwsze, wydaje się, że lepszym rozwiązaniem byłoby przeniesienie punktu 1 znajdującego się w rozdziale III („Posiadanie broni palnej i zabójstwo przy użyciu broni palnej w Polsce – analiza statystyk”) do rozdziału II traktującego o reglamentacji dostępu do broni palnej na przestrzeni wieków, który zawiera także obszernie rozważania na ten temat dotyczące Polski (w tym w p. 6 omówienie reglamentacji broni od lat dziewięćdziesiątych do chwili obecnej), zatem wspomniany p. 1 z następnego rozdziału lepiej odpowiadałby treści rozdziału II. Innym rozwiązaniem mogłoby być przedstawienie analizy statystyk we Wstępie jako swoiste wprowadzenie od tematyki rozprawy, pokazujące jednocześnie skalę omawianego zjawiska. Natomiast rozdział II powinien być w całości poświęcony przedstawieniu regulacji dostępu do broni palnej w wybranych innych krajach i Unii Europejskiej (obecne p. 2 – 4 tego rozdziału). Drugie zastrzeżenie dotyczy p. 5 („Problemy i zagrożenia związane z dostępem do broni palnej”) w rozdziale IV; rozdział ten zawiera bowiem prezentację wyników badań aktowych, podczas gdy wskazany punkt 5, zawierający wprawdzie ciekawe rozważania na temat registratur policyjnych gromadzących dane o broni palnej oraz na temat broni samodziłowej, zdobytej nielegalnie i „historycznej”, ma charakter bardziej ogólny i lepszym dla niego miejscem byłby rozdział V.

III. Lektura recenzowanej rozprawy skłania do przedstawienia kilku uwag, które nie mają zasadniczego charakteru i są może bardziej pytaniami do Autorki, niż

krytyką przedstawionych przez nią poglądów. Nawiasem mówiąc, to że omawiana praca skłania do dyskusji, należy traktować jako zaletę rozprawy, bo taką funkcję powinny przecież pełnić opracowania naukowe. Uwagi te przedstawione zostaną w porządku chronologicznym zgodnym z układem rozprawy i kolejnością jej rozdziałów.

1. We Wstępie nawiązując do wagi przestępstwa zabójstwa i kontrowersji wokół dostępu do broni palnej mogącej być narzędziem do dokonania takiego przestępstwa Doktorantka słusznie zauważa, iż w polskim piśmiennictwie brak jest badań i analiz poświęconych zabójstwom z użyciem broni palnej. To zresztą powoduje, że na tym tle recenzowana dysertacja tym bardziej jest wartościowa i przydatna naukowo. Jednak z wyrażonym w tym samym miejscu poglądem o tym, że „praktycznie brak jest szerszych opracowań wywodzących się z kryminalistyki, dziedziny nauki nierozzerwalnie związanej z analizą zabójstw” (s. 8 rozprawy) już trudniej się zgodzić, odwołując się do licznych opracowań m.in. takich autorów, jak J.Gurgul, J.Widacki, B.Hołyśt, M.Całkiewicz, M.Lisiecki, J.K.Gierowski, P.Palka (przy czym prace tego ostatniego bezpośrednio dotyczą właśnie zabójstw z użyciem broni palnej). Stosunkowo obszerna jest także literatura dotycząca kryminalistycznych badań broni palnej (m.in. prace M.Kulickiego, J.Kasprzaka, A.Filewicza, Z.Brożek-Muchy, H.Juszczyka).

2. W rozdziale I przedstawiona została obszerna analiza prawnokarna przestępstwa zabójstwa, przy czym na podkreślenie zasługuje wykorzystanie w niej bogatego orzecznictwa sądowego. Przy omawianiu poszczególnych typów kwalifikowanych tego przestępstwa warto jednak było szerzej opisać te, które mają związek z użyciem przez sprawcę broni palnej, a ograniczyć takie, które taki związek mają co najwyżej pośredni (np. typ kwalifikowany użyciem materiałów wybuchowych).

3. W rozdziale II, poświęconym omówieniu przepisów regulujących dostęp do broni palnej w Polsce w ujęciu historycznym i współcześnie, Autorka zajęła się m.in. kwestią definicji broni palnej oraz określeniem elementów konstytuujących taką broń. Wskazała, iż w pierwszej powojennej ustawie o broni, amunicji i materiałach wybuchowych z 1961 r. nie podano takiej definicji, a w następnych latach rozszerzano zakres znaczeniowy broni palnej, zaliczając do niej urządzenia niespełniające parametrów technicznych bądź konstrukcyjnych broni palnej albo przynajmniej rozciągając na takie urządzenia przepisy ustawy o broni palnej (dotyczyło to np. broni białej, kusz, paralizatorów). Wiązało się to zarazem ze stosowaniem reglamentacji w dostępie do takiej broni. Jednocześnie przepisy (i reglamentacja dostępu) nie dotyczyła broni gazowej (pistoletów i rewolwerów na amunicję gazową). Natomiast w nowej ustawie o broni i amunicji z 1991 r. (zmienionej później w 2003 r i 2011 r.) zawarto już definicję broni palnej i amunicji, która okazała się bardzo pojemna, gdyż objęła zarówno broń bojową, myśliwską i sportową, ale także gazową, alarmową i sygnałową. Nawiasem mówiąc, w rozważaniach mgr. K.Chałupki wystąpiła (być może pozorna) sprzeczność, bowiem w kilku miejscach (na str. 68, 69, 70) wprost pisze o tym, że ustawa podaje legalną definicję broni palnej, zaś w innym miejscu (na str. 73) twierdzi, że ustawa „nie zawiera definicji legalnej broni palnej: bojowej, myśliwskiej, sportowej i gazowej, stąd też jednoznaczne ich zdefiniowanie jest trudne i dyskusyjne”. Autorka słusznie zwraca uwagę na kontrowersje, jakie wywołała

ustawa z 1999 r. w środowisku naukowym, podkreślając m.in., iż w definicji brak jest bezpośredniego wskazania, że broń palna musi być niebezpieczna, zatem może także stanowić zagrożenie dla życia ludzkiego, oraz że ma być zdolna do rażenia celu na odległość, mimo że są to cechy broni, które leżą u podstaw reglamentowania dostępu do broni palnej. Podejście zawarte w ustawie kłóci się z rozumieniem broni palnej prezentowanym od dawna w literaturze kryminalistycznej, a także z potrzebami praktyki eksperckiej i orzecznictwa sądowego, dlatego wydaje się że Doktorantka powinna przeprowadzić głębszą dyskusję nad tym problemem, zwłaszcza że kilkakrotnie podkreślała, że jej dysertacja ma walor kryminalistyczny. Byłoby także celowe, aby Doktorantka przedstawiła swoją własną ocenę obecnie obowiązującej ustawy, zwłaszcza w zakresie ram definicji broni palnej, gdyż jest to problem ważny ze względu na przedmiot reglamentacji dostępu do takiej broni oraz skalę zagrożenia, jakie taki dostęp niesie.

Potrzeba głębszej dyskusji oraz zajęcie bardziej umotywowanego stanowiska odnosi się w szczególności do kwestii traktowania broni gazowej jako broni palnej. Autorka uznała za słuszne traktowanie użycia broni gazowej do popełnienia czynów karalnych jako dokonanych przy użyciu broni palnej (s. 74) i poprzestała na przytoczeniu uchwały Sądu Najwyższego z dn. 29.01.2004 r., który stwierdził, że wolą ustawodawcy było zaliczenie broni gazowej do broni palnej. Jednakże z punktu widzenia rozważań kryminalistycznych jest to stanowisko dalece niewystarczające i praktycznie pozbawione głębszej argumentacji, tym bardziej, że przytoczony przy tej okazji wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dn. 5.12.2001 r. przeczy takiemu podejściu i pokazuje na istniejące trudności w interpretacji przepisów ustawy i kodeksu karnego.

Niejasny jest pogląd Autorki na temat charakteru decyzji organu wydającego pozwolenie na posiadanie broni do ochrony osobistej. Najpierw stwierdza ona bowiem, iż „organy Policji nie mogą przy wydawaniu pozwoleń na broń kierować się uznaniem administracyjnym” (s. 78), a powinny kierować się obiektywnymi okolicznościami faktycznymi przekonującymi, że wydanie pozwolenia jest uzasadnione ze względu na zagrożenie życia lub zdrowia osoby ubiegającej się o takie pozwolenie. Kilka zdań dalej jednak wyrażony został pogląd, iż „organ Policji, w drodze uznania administracyjnego, podejmuje decyzję w sprawie przyznania bądź odmowy przyznania pozwolenia na określoną broń bojową do ochrony osobistej” (s. 78). W innych częściach rozdziału II ponownie potwierdzone zostało to drugie stanowisko (s. 87: „Zastosowanie sankcji administracyjnej w postaci odmowy wydania pozwolenia na broń – należy do uznania administracyjnego organu prowadzącego postępowanie”; s. 90: „Przepis art. 18 ust. 4 u.b.a. stwarza dla wskazanego w nim organu administracji, działającego w ramach uznania administracyjnego, także możliwość cofnięcia przyznanego stronie postępowania uprawnienia do posiadania broni...”).

4. W pierwszej części rozdziału III w sposób ogólny przedstawiono argumenty za bardziej liberalnym lub bardziej restrykcyjnym podejściem do reglamentacji broni palnej oraz zawarto ciekawą analizę statystyczną dotyczącą zabójstw dokonywanych w Polsce z użyciem broni palnej. Z przedstawionych danych wynika, że liczba zabójstw popełnionych w ten sposób (podobnie jak liczba zabójstw w ogóle) w

ostatnich latach się zmniejsza, stanowiąc przy tym niewielki odsetek (5,5%) wszystkich ujawnionych zabójstw. Jednocześnie rośnie liczba wydanych pozwoleń na posiadanie broni palnej (zwłaszcza w celach sportowych, kolekcjonerskich i szkoleniowych), w tym także na posiadanie broni do ochrony osobistej, choć nadal są to wielkości bardzo niskie (w tym ostatnim przypadku w 2017 roku wydano 232 takie pozwolenia). W związku z tym powstaje pytanie, czy dane takie powinny mieć wpływ na zmianę podejścia do restrykcyjnej reglamentacji w wydawaniu pozwoleń na broń i czy często podawany przez przeciwników liberalnego podejścia argument, że drastyczne ograniczanie dostępu do broni palnej wynika z konieczności gwarantowania porządku i bezpieczeństwa publicznego, jest rzeczywiście trafny. Podobnie jak mgr Katarzyna Chałupka, recenzent nie jest wprawdzie zwolennikiem zliberalizowania dostępu obywateli do broni palnej, jednak w pracy naukowej poświęconej temu zagadnieniu warto było temu problemowi, tj. w istocie ocenie argumentów podawanych na poparcie jednego bądź drugiego stanowiska, poświęcić nieco więcej uwagi. Potwierdzeniem celowości prowadzenia takiej dyskusji mogą być także przytaczane dalej dane odnoszące się sytuacji w zakresie dostępu do broni palnej w Republice Czeskiej i Norwegii. W pierwszym z tych krajów, jak pisze Autorka, nasycenie bronią w odniesieniu do liczby mieszkańców jest jednym z najwyższych w Europie, a mimo to Republika Czeska należy do jednego z najbezpieczniejszych krajów Europy i świata. Podobnie w Norwegii na 4,6 mln. mieszkańców zarejestrowano 1,3 mln. sztuk prywatnej broni, podczas gdy odsetek zabójstw przy jej użyciu jest wyjątkowo niski (w latach 2008 – 2017 – 36 przypadków).

Jeden z punktów rozdziału III dotyczy zasad regulujących posiadanie broni palnej w Stanach Zjednoczonych. Doktorantce należy się pochwała za stosunkowo szerokie omówienie prawnych i społecznych kwestii związanych z prawem do posiadania broni w USA, gdyż jest to dobry miernik do porównania sytuacji w innych krajach, jednak jej uwagi warto uzupełnić komentarzem.

I tak, twierdzenie, że w Stanach Zjednoczonych „każdy obywatel ma zapewnione prawo do posiadania i noszenia broni” (s. 93) można uznać za uproszczenie bądź skrót językowy. Faktem jest, że powszechny (i wspierany przez National Rifle Association) jest pogląd o tym, że Druga Poprawka do Konstytucji amerykańskiej gwarantuje powszechne prawo do posiadania i noszenia przez obywateli amerykańskich broni traktowanej jako środek do ich samoobrony. Warto jednak pamiętać, że zwłaszcza w ostatnich latach, gdy dochodziło do masowych śmiertelnych postrzeleń w szkołach i miejscach publicznych, nasiliły się odmienne interpretacje tej Poprawki. Dodatkowo postawiona w rozprawie teza nie jest do końca prawdziwa, gdyż znane są ograniczenia w dostępie do broni (np. jej zakupu, przesyłania przez granice stanowe itp.) ze względu na określone w federalnym prawie amerykańskim warunki i zasady dostępu do takiej broni.

Również pogląd Doktorantki, iż „celem polityki Stanów Zjednoczonych jest utrzymaniem prawa większości ludzi do posiadania broni palnej” (s. 121) nie w pełni odpowiada realiom amerykańskim. Należy bowiem pamiętać, że prawo posiadania i noszenia broni wywodzone jest z Konstytucji federalnej, zatem podmiotem, który mógłby ewentualnie wpłynąć na ograniczenie takiego prawa jest U.S. Supreme Court,

który ma kompetencje do interpretowania litery i sensu zapisów konstytucyjnych (w tym Drugiej Poprawki). Sąd Najwyższy w ostatniej dekadzie co najmniej dwukrotnie podtrzymał szeroką interpretację Drugiej Poprawki, za każdym razem jednak podkreślał, że jego podejście nie ma nic wspólnego z polityką, a wynika z wolności obywatelskich, zaś prawo dostępu do broni jest jednym z najważniejszych rodzajów wolności, tak samo jak wolność słowa. Podobne stanowisko zajmują sądy stanowe; przykładowo w najnowszym wyroku z dn. 29.10.2019 r. SN stanu Montana stosunkiem głosów 5-0 uznał, że próba narzucenia przez jedno z miast drakońskich rozwiązań w zakresie kontroli broni była wyraźnym naruszeniem prawa stanowego (<https://trybun.org.pl/2019/10/29/zwyciestwo-nra-w-montanie-w-obronie-praw-drugiej-poprawki/>).

Również wypowiedzi, a nawet niektóre działania ostatnich urzędujących prezydentów amerykańskich nie potwierdzają cytowanej wyżej tezy Doktorantki. W 2016 roku prezydent Barack Obama ogłosił regulacje ograniczające dostęp do broni palnej, polegające na rozszerzeniu procesu sprawdzania osób, które zamierzają dokonać zakupu pod kątem ich przeszłości kryminalnej i zdrowia psychicznego. Nawet tak konserwatywny prezydent, jak Donald Trump po poruszających opinię publiczną wydarzeniach w Teksasie i Ohio, w których zginęło kilkadziesiąt osób, ogłosił konieczność wprowadzenia ograniczeń w zakupie broni palnej. Tego rodzaju ograniczenia popierają też politycy Partii Demokratycznej ubiegający się o jej nominację w wyborach prezydenckich w USA w 2020 r. (np. wezwali oni do wprowadzenia kontroli przeszłości nabywców broni oraz zakazu dostępu do wojskowej broni szturmowej).

Nawiązując do wcześniejszej uwagi o potrzebie przeprowadzenia w recenzowanej dysertacji pogłębionej analizy argumentów podawanych przez zwolenników i przeciwników szerokiego dostępu do broni palnej, które są szczególnie „gorącym” tematem w Stanach Zjednoczonych, można pokazać, że potrzebę tę potwierdza również sytuacja kryminologiczna w USA. Ze statystyk bowiem wynika, iż z jednej strony liczba jednostek broni palnej w rękach prywatnych bardzo szybko rośnie, a z drugiej strony spada liczba popełnianych przestępstw (por. wypowiedź B.Szklarskiego, profesora w Ośrodku Studiów Amerykańskich UW, <https://wiadomosci.wp.pl/1-5-miliona-zabitych-i-lzy-prezydenta-usa-ograniczaja-dostep-do-broni-palnej-6027689483031681a>).

Autorka dokonuje przeglądu aktów prawnych ograniczających dostęp obywateli amerykańskich do broni palnej, omawiając ich podstawowe regulacje. Pominęła jednak ważną ustawę *Handgun Violence Prevention Act* (tzw. Brady Act), która weszła w życie w 1994 r., a która wprowadziła rewolucyjne, jak na tamte czasy, ograniczenie nakazujące odczekanie 5 dni z wydaniem zakupionego egzemplarza broni i dokonanie w tym czasie weryfikacji kupującego (*5 days waiting period*). Ustawa ta miała silną wymowę moralną ze względu na nazwisko proponującego to rozwiązanie byłego sekretarza prasowego Białego Domu Jamesa Brady’ego, który został sparaliżowany od postrzału z pistoletu w czasie zamachu na prezydenta R.Reagana w 1981 r. Według danych NRA, które bardzo silnie protestowało przeciwko tej ustawie, do 2014 r. dokonano 202 mln. takich sprawdzeń, z czego zablokowano zakup broni w 1,2 mln. przypadków ([https:// en. wikipe](https://en.wikipe)

dia.org/wiki/Brady_Handgun_Violence_Prevention_Act).

Ponadto w rozdziale III za pomyłkę trzeba uznać określenie świadka koronnego jako „środek dowodowy” (s. 94); co najwyżej środkiem dowodowym mogą być zeznania takiego świadka, zaś on sam może stanowić źródło dowodowe. Ponieważ Autorka odnosi możliwość wykorzystania instytucji świadka koronnego w prawie i praktyce działania służb dochodzeniowo-śledczych w Stanach Zjednoczonych, warto przy okazji dodać, że w kraju tym obowiązują specyficzne zasady korzystania z takiego źródła dowodowego (zwanego tam *immunity witness* lub *accomplice witness*), które ze względu na odmienność systemu prawnego i obowiązujące w nim zasady proceduralne odróżniają go od znanego w prawie polskim lub krajach Europy Zachodniej świadka koronnego.

Prawdopodobnie pomyłką jest też stwierdzenie o wzroście „podaży na broń nielegalną” (s. 98); z kontekstu, a zwłaszcza sformułowania stylistycznego zdaje się wynikać, że być może chodzi w tym przypadku o wzrost popytu na taką broń.

5. Rozdział IV zawiera omówienie wyników badań empirycznych. Podstawą takich badań były akta 21 spraw o zabójstwo dokonane lub usiłowane z użyciem broni palnej, prowadzonych przez sądy i prokuratury w Polsce w latach 2005-2015. Jest to zatem stosunkowo nieduża próba badawcza, nieobejmująca wszystkich spraw o zabójstwo z użyciem broni palnej w wybranym przedziale czasowym, z czego Autorka zdawała sobie sprawę, dlatego nie traktowała jej jako bazy danych statystycznych, a jedynie jako materiał ilustracyjny. Jako powód zgromadzenia tak niedużego zasobu badawczego podano zmianę policyjnych systemów służących do generowania danych o dokonanych przestępstwach. Przeprowadzone badania obejmowały:

- podstawowe dane osobopoznawcze sprawców, w tym ich płeć, wiek, wykształcenie, źródło utrzymania, stan cywilny i miejsce zamieszkania, stan zdrowia psychicznego i stopień nadużywania alkoholu lub innych środków psychoaktywnych,
- dane o przestępstwach, takie jak miejsce ich popełnienia, użyte *modus operandi*, przygotowanie i planowanie przestępstwa, motywy dokonania zabójstw lub ich usiłowań, skutek przestępstwa (dokonanie, usiłowanie) i liczbę ofiar,
- dane o ofiarach, obejmujące znajomość ofiar przez sprawców lub stopień ich pokrewieństwa,
- dane medyczno-sądowe, tj. lokalizację i liczbę ran postrzałowych, przyczynę śmierci,
- dane o użytej broni palnej i źródle jej pochodzenia (posiadanie na podstawie pozwolenia lub nielegalnie).

Jak widać, wachlarz badanych i ocenianych okoliczności związanych z analizowanymi przypadkami był dość obszerny, zaś uzyskane dane interesujące, choć w większości przypadków nieróżniące się znacznie od siebie w odniesieniu do poszczególnych spraw. Pokazują one na analogiczne trendy i okoliczności popełnianych przestępstw omawianego rodzaju, jednak ze względu na wspomnianą szczupłość materiału badawczego nie mogą stanowić dostatecznej podstawy do szerszych wniosków statystycznych.

Natomiast pewne uwagi można zgłosić do sposobu opisu i zakresu badań. Uzyskane wyniki podane zostały w taki sposób, że trudno było odczytać klucz

przyjęty do doboru i kolejności ich prezentowania. Przede wszystkim jednak nie zawierają wszystkich danych, których badane sprawy mogły dostarczyć, a które wydają się ważne z punktu widzenia wiedzy kryminalistycznej i potrzeb praktyki śledczej; w szczególności można wskazać na niepodanie okoliczności i sposobu wykrycia przestępstw i sprawców, brak pełnych danych dotyczących sposobu dokonania każdego z czynów, brak informacji o przeprowadzonych ekspertyzach kryminalistycznych (np. z zakresu identyfikacji broni na podstawie łuski lub pocisku), wreszcie brak jasności co do powodu i okoliczności umorzenia postępowań przygotowawczych (czy np. z powodu niewykrycia sprawcy lub innych przyczyn). W niektórych przypadkach, poza zrelacjonowaniem danych liczbowych, brakowało także interpretacji lub pogłębionego komentarza odnośnie do tych danych. Przy opisie badań kryminalistycznych dotyczących GSR (GunShot Residue, s. 155-156) zabrakło informacji, że obecnie uważa się tę metodę za niedostatecznie wiarygodną (na skutek czego FBI zaprzestało jej stosowania).

W zakończeniu rozdziału IV sformułowano tezę, iż „dostęp do broni palnej nie stanowi podstawy praw wolności człowieka”, z czym (zwłaszcza w naszej, europejskiej kulturze prawnej) można się zgodzić, ale trudniej bezkrytycznie przyjąć uzasadnienie tego poglądu – iż pogląd przeciwny proponujący ułatwiony dostęp do broni „z punktu kulturowego i prawnego (pisownia oryginału – przyp. T.T.) przede wszystkim oznacza brak zaufania do właściwych organów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo”. Jak stwierdza Autorka, obowiązkiem władz publicznych jest bowiem zapewnienie bezpieczeństwa także poprzez działania polegające na wprowadzeniu ograniczeń w korzystaniu z praw i wolności. Takie ujęcie rodzi jednak niebezpieczeństwo utraty z pola widzenia potrzeby zachowania racjonalnego balansu między prawami obywatelskimi a uprawnieniami władzy publicznej, która to władza może zechcieć dążyć do nieuzasadnionego zwiększenia swoich prerogatyw, nie tylko zresztą w sferze dostępu obywateli do broni palnej.

6. Rozdział V stanowi ciekawe i potrzebne podsumowanie wcześniejszych rozważań, które ma uzasadniać stanowisko Doktorantki zawarte we wnioskach końcowych o potrzebie utrzymania ścisłej reglamentacji w dostępie do broni palnej. Zasadnie więc wskazuje ona, iż broń jest narzędziem wysoce efektywnym w działaniu (skutecznym rażeniu celów) i w odróżnieniu od broni innego rodzaju może powodować nieodwracalne skutki. Przywołuje też wyniki badań polskiej opinii publicznej, z których wynika poczucie zagrożenia przestępczością powiązane z ewentualnym poszerzeniem dostępu do broni palnej oraz akceptacja obecnej ścisłej reglamentacji wydawania pozwoleń na posiadanie takiej broni.

W rozdziale tym zawarto również uwagi o charakterze profilaktycznym, odnosząc je przede wszystkim do płaszczyzny legislacyjnej. Optując za niezwiększaniem ułatwień prawnych w dostępie do broni, Autorka poddała jednocześnie krytyce dwa zgłoszone ostatnio (w roku 2016 i 2017) projekty ustaw o broni i amunicji, obszernie uzasadniając swoje stanowisko. Podaje zarazem dwie propozycje zmian obecnie obowiązujących przepisów, dotyczące skrócenia 5-letniego okresu na przedstawienie kolejnego orzeczenia lekarskiego i psychologicznego w celu przedłużenia pozwolenia na posiadanie broni oraz wprowadzenia karty broni dla egzemplarzy stanowiących broń rozdzielnego ładowania wytworzoną przed rokiem

1885 lub jej replikę. Obie propozycje należy uznać za trafne. Brakuje natomiast propozycji poprawy sytuacji faktycznej i prawnej w zakresie dostępu i używania przez sprawców przestępstw broni posiadanej nielegalnie. Z badań empirycznych Doktorantki wynika, że czyny takie (w tym przypadku zabójstwa lub ich usiłowania) dokonywane są właśnie przede wszystkim przy użyciu tego rodzaju broni, na co zresztą sama wcześniej wskazała.

IV. Strona formalna przygotowania rozprawy nie budzi większych zastrzeżeń. Prawidłowo wykorzystana i dobrze udokumentowana została powołana w spisie bibliografii literatura oraz przywoływane w przypisach materiały z badań aktowych. Również język rozprawy jest poprawny, chociaż zdarzają się tu i ówdzie drobne usterki językowe lub błędy redakcyjne (np. na str. 24, 30, 80, 88, 97, 115, 117, 129, 156, 170, 194, 196), w tym nagminne używanie określenia „ilość” zamiast „liczba” bądź „przestępczy” zamiast „przestępny”. W jednym dostrzeżonym przypadku pomyłono nazwisko autora, który był znanym kryminalistyką polskim i autorem podstawowego podręcznika („Horoszewski” zamiast „Horoszowski”, s. 30, w spisie bibliografii jest już poprawna pisownia) oraz w jednym przypadku występują niewielkie powtórzenia (s. 51). Rzecz jasna, usterki te nie umniejszają merytorycznej wartości całej rozprawy, ale warto je wyeliminować przy ewentualnej publikacji.

Pracę wzbogaciłoby szersze odwołanie się do literatury zagranicznej (w tym opartego na doświadczeniach rodzimych piśmiennictwa amerykańskiego) - dla analizy porównawczej rozwiązań prawnych stosowanych w różnych krajach i oceny praktyki prowadzenia spraw o zabójstwo dokonane przy użyciu broni palnej.

VI. Podsumowując, należy stwierdzić, że mgr Katarzynie Chałupce udało się zrealizować zamierzenia naukowe i badawcze rozprawy doktorskiej. Stanowi ona jedno z nielicznych w polskiej literaturze kryminalistycznej i kryminologicznej opracowań tak dogłębne przedstawiających problematykę dostępu do broni palnej, oparte przy tym na badaniach empirycznych i doświadczeniach innych krajów. Do osiągnięć naukowych Autorki można także zaliczyć sformułowanie wartościowych uwag i postulatów, które powinno się uwzględniać w ewentualnych przyszłych pracach legislacyjnych nad ustawą o broni palnej i amunicji oraz w działaniach śledczych i profilaktycznych dotyczących zwalczania i zapobiegania przestępstwom zabójstwa z użyciem broni palnej. Zgłoszone wcześniej w recenzji uwagi nie tyle mają charakter krytyczny, ale raczej polemiczny, aby skłonić Doktorantkę do ustosunkowania się do nich w czasie publicznej obrony. Nie zmieniają one ogólnej pozytywnej oceny całej rozprawy i pozwalają rekomendować ją do przyjęcia.

Na podstawie szczegółowej analizy przedstawionej mi do recenzji rozprawy doktorskiej p. Katarzyny Chałupki stwierdzam zatem, że praca ta, będąc samodzielnym opracowaniem ważnej dla kryminalistyki dziedziny związanej z problematyką zabójstw i przestępnego stosowania broni palnej do ich dokonania, stanowi istotny wkład w rozwój tej nauki i odpowiada wymogom stawianym przez obowiązujące przepisy. W związku z tym zasługuje na przyjęcie w toczącym się przewodzie doktorskim.

